MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI SALOHIYATINI YUKSALTIRISHNING FALSAFIY, MA’NAVIY-AXLOQIY JIHATLARI

Xabibullayeva Sarvinoz
Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat Aniq, tabiiy fanlar, maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikalari kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining kasbiy salohiyatini yuksaltirishning falsafiy, ma’naviy va axloqiy asoslari keng ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Tarbiyachi shaxsining shakllanishida qadriyatlar tizimi, insonparvarlik tamoyillari, milliy va umuminsoniy axloqiy mezonlarning o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim muhitida pedagogning professional kompetensiyasini rivojlantirish, uning ma’naviy yetukligini ta’minlash hamda tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshirish yo‘llari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, tarbiyachi salohiyati, falsafiy yondashuv, ma’naviyat, axloq, qadriyatlar, pedagogik kompetensiya, insonparvarlik, tarbiya, shaxs rivoji.

Maktabgacha ta’lim tizimi jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri sifatida inson shaxsining dastlabki shakllanish bosqichini tashkil etadi. Aynan shu davrda bolaning dunyoqarashi, tafakkuri, axloqiy qarashlari va ijtimoiy xulqi asoslari shakllanadi. Bu jarayonda tarbiyachi shaxsining o‘rni beqiyos bo‘lib, uning kasbiy salohiyati, ma’naviy-axloqiy yetukligi va falsafiy dunyoqarashi ta’lim-tarbiya sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Falsafiy jihatdan qaralganda, tarbiyachi faoliyati insonni anglash, uning mohiyatini tushunish va uni barkamol shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan murakkab jarayondir. Falsafa insonni oliy qadriyat sifatida e’tirof etadi va uning erkin rivojlanishini ta’minlashni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, tarbiyachi faoliyati ham bolani shaxs sifatida hurmat qilish, uning individual xususiyatlarini inobatga olish va tabiiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga asoslanishi lozim. Bu esa pedagogdan chuqur falsafiy tafakkur, hayotiy qarashlar va mustahkam e’tiqod talab etadi.

Tarbiyachining salohiyatini yuksaltirishda ma’naviy omillar alohida ahamiyatga ega. Ma’naviyat – bu insonning ichki dunyosi, uning qadriyatlari, e’tiqodi, axloqiy qarashlari va ruhiy olamining yig‘indisidir. Tarbiyachi qanchalik ma’naviy yetuk bo‘lsa, u bolalarga shunchalik ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Chunki bolalar ko‘proq kattalarning xulq-atvorini kuzatish va taqlid qilish orqali o‘rganadilar. Shu sababli tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki namuna bo‘luvchi shaxs hamdir.

Ma’naviy-axloqiy jihatdan yetuk tarbiyachi o‘z faoliyatida halollik, adolat, mehr-oqibat, sabr-toqat, mas’uliyat kabi fazilatlarni namoyon etadi. Bu fazilatlar esa bolalarda ijobiy xulq shakllanishiga xizmat qiladi. Axloqiy tarbiya jarayoni bolalarga to‘g‘ri va noto‘g‘rini ajrata olish, jamiyat qoidalariga rioya qilish, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish kabi ko‘nikmalarni singdiradi. Bu jarayonda tarbiyachining shaxsiy namunasi hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Zamonaviy pedagogika nuqtai nazaridan qaralganda, tarbiyachi salohiyati uning kasbiy kompetensiyasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Kasbiy kompetensiya – bu pedagogning bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy sifatlarining uyg‘unligi bo‘lib, u ta’lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Tarbiyachining kompetensiyasi faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, balki uning kommunikativ qobiliyatlari, ijodkorligi, innovatsion fikrlashi va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini ham o‘z ichiga oladi.

Falsafiy yondashuv tarbiyachining faoliyatiga chuqur ma’no baxsh etadi. Masalan, ekzistensializm falsafasi insonning erkinligi va mas’uliyatiga urg‘u beradi. Bu yondashuv asosida tarbiyachi har bir bolaning o‘ziga xosligini tan oladi va uning erkin rivojlanishiga sharoit yaratadi. Gumanistik pedagogika esa insonparvarlik tamoyillariga asoslanib, bolaga mehr bilan yondashishni, uning ehtiyojlarini tushunishni va qo‘llab-quvvatlashni taqozo etadi.

Milliy qadriyatlar ham tarbiyachi salohiyatini yuksaltirishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbek xalqining boy ma’naviy merosi, urf-odatlari, an’analari va odob-axloq me’yorlari tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Tarbiyachi ushbu qadriyatlarni chuqur anglab, ularni bolalarga sodda va tushunarli shaklda yetkazishi zarur. Bu esa bolalarda milliy o‘zlikni anglash, vatanga muhabbat va hurmat tuyg‘ularini shakllantiradi.

Shu bilan birga, umuminsoniy qadriyatlar – tinchlik, bag‘rikenglik, hamkorlik, inson huquqlariga hurmat kabi tushunchalar ham tarbiyaviy faoliyatda muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachi ushbu qadriyatlarni bolalarga singdirish orqali ularni kelajakda jamiyatning faol va mas’uliyatli a’zosi bo‘lib yetishishiga zamin yaratadi.

Tarbiyachining salohiyatini rivojlantirish uzluksiz jarayon bo‘lib, u doimiy o‘z ustida ishlashni talab etadi. Bu jarayon o‘z-o‘zini tahlil qilish, yangi bilimlarni o‘zlashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash va tajriba almashish orqali amalga oshiriladi. Shuningdek, tarbiyachining psixologik barqarorligi, stressga chidamliligi va emotsional intellekti ham muhim ahamiyatga ega.

Bugungi globallashuv sharoitida ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlar keng joriy etilmoqda. Bu esa tarbiyachidan yangicha fikrlashni, moslashuvchanlikni va doimiy rivojlanishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki tadqiqotchi, ijodkor va innovator sifatida ham faoliyat yuritishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining salohiyatini yuksaltirish falsafiy, ma’naviy va axloqiy jihatlarning uyg‘unligiga asoslanadi. Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari, kasbiy kompetensiyasi va ma’naviy yetukligi ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini belgilaydi. Shu boisdan, pedagoglarning uzluksiz rivojlanishini ta’minlash, ularning ma’naviy-axloqiy salohiyatini mustahkamlash va zamonaviy bilimlar bilan boyitish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Tarbiyachi shaxsining salohiyati uning falsafiy dunyoqarashi,

ma’naviy yetukligi va axloqiy qadriyatlariga tayanadi. Ushbu omillar uyg‘unligi pedagogik faoliyat samaradorligini oshiradi hamda barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi. Zamonaviy ta’lim tizimida tarbiyachilarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Avloni A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Vygotsky L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva, 1984.
4. Dewey J. Democracy and Education. – New York, 1916.
5. Rogers C. Freedom to Learn. – Columbus, 1969.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
7. Maktabgacha ta’lim davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2020.
8. Pedagogika nazariyasi va tarixi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami.